

“Tıp, Sağlık ve Anestezi Müzesi” Projesi

Haluk Gümüş

Tıp, Sağlık ve Anestezi müzesi öncelikle bir tarih müzesi kurulması projesi olarak ele alınmalıdır. Bu proje 6 yıl önce Anesteziyoloji ve Reanimasyon bilim dalının ülkemiz ve dünyada tarihsel gelişimini ortaya koymak için Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneğinin (TARD) öncülüğünde başlamıştır. Bir kurul oluşturularak genel bir tarih araştırmasına geçilmiş, gerek sözlü tarih çalışmalarıyla gerek eldeki tüm malzeme kullanılarak “Türkiye’de Anesteziyoloji ve Reanimasyon Bilim Dalının Tarihsel Gelişimi” adlı iki ciltlik kitap hazırlanarak TARD’ın yayını olarak basılmış, dağıtımı yapılmış ve bir çok çevre tarafından büyük ilgi görmüştür (1). Bu kitabın hazırlanma sürecinde anestezi bilimiyle ilgili önemli miktarda tarihsel obje, cihaz malzeme, ilaç,

hatıra malzeme, yayına ulaşılmış ve bu tüm toplam koruma altına alınmıştır.

Bu durum bizde öncelikle bir sergi açma fikrini oluşturdu ve bu amaçla 7-10 Kasım 2019 tarihine Antalya’da yapılan Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kongresinde (TARK) “Anestezi Tarihinden İzler” adı altında kongre boyunca açık kalan bir sergi açıldı, meslektaşlarımızın büyük ilgisini gördü. Bu sergiye ait çıkarılan kitabın giriş bölümünün son cümleleri şöyleydi:

“Günümüzde her şey hızla buharlaşmakta ve yok olmaktadır.” Dolayısıyla anesteziyle ilgili objeleri korumanın önemi ortadadır. Belki de nihai amaç bir “Anestezi Müzesi” kurulması olmalıdır. Sergiye bu gözle bakmak ve bu çabaya ortak olmak da önemlidir.

Tam da burada böyle bir müzenin gerekliliğini vurgulamamız gerekir (2):

- Tıp, Sağlık, Anestezi eğitim ve öğretimi
- Tıp, Sağlık, Anesteziyle ilgili objelerin korunması
- Ülkemizde Anesteziyoloji ve Reanimasyon Bilim Dalının tanıtılması
- Halkın sağlık bilincinin gelişimi
- Tıp personelinin şevkini artırıcı etkisi
- Yaşlılarda müzenin terapötik rolü
- Çocuklarda sağlık eğitimi
- Web siteleri sayesinde tüm dünyada prestij
- Türkiye'nin gelişmesi ve modernleşmesine katkı

Günümüzde ülkelerin uygarlık seviyesinin ölçümünde müzelerinin çeşitliliği ve sayısı da değerlendirilmektedir. Anadolu toprakları günümüze kadar gelebilen antik şehirleri sayesinde adeta doğal müzelerle doludur. Gerek antik şehirlerin günümüze kadar kalabilmiş mevcut halleri gerekse de buralardaki kazılar sonucu elde edilen tüm objelerin sergilendiği çok değerli müzelerimiz sayesinde tüm ülkemiz bir açık hava Anadolu medeniyetleri müzesidir. Tıp ve sağlıkla primer ilgili

olanlara da çokça rastlanır. Bergama Asklepion'u, Kütahya'daki Aizanoi, İzmir'de Alliano, Edirne'de II. Beyazıt Külliye ve şifahanesi, Amasya'daki Darüşşifa gibi... Bergamalı Gallen, Anavarzalı Roma Kralı Neron'un Doktoru Dioskorides (anestezi kelimesini tarihte ilk o kullanmıştır) bu topraklarda yaşamıştır. Ülkemizin bu zengin tarihi mirasından da yararlanılarak çok çeşitli alanlarda müzeciliğe katkıda bulunmaktadır. Tıp Tarihi ve Sağlık Müzelerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu müzeler çok çeşitli kurumların bünyesinde ve sponsorların desteğiyle açılıp hizmet vermektedirler. Yurt dışında önemli şehirlerin guide (rehber kitapçıkların)da bir Tıp Müzesine de sıklıkla rastlanmaktadır. Bu gerek turizm açısından gerek prestij açısından bir şehir için çok önemlidir.

RESİM 1: Asklepios, Antalya Müzesi, 1/10 oranında küçültülmüş mermer heykel

Bu konuda Ankara fakir bir ilimizdir. Bugün Ankara'da övünçle bahsedebileceğimiz bir Tıp ve

Sağlık Müzesi yoktur. Oysa Kayseri, Bursa, Edirne gibi şehirlerimizde bu müzeler mevcuttur, yıllardır hizmet vermekte, izleyicilerin yüksek ilgisiyle karşılaşılmaktadır. Ankara'ya böyle bir müzenin kavuşturulması acil bir gerekliliktir bizce.

ANESTEZİ MÜZESİNDE NELER YER ALABİLİR?

Sergi için hazırladığımız envanter, gruplara ayrılmış haliyle bir Anesteziyoloji ve Reanimasyon Müzesinde yer alabilecek objeler hakkında fikir verebilir durumdadır (3):

1) Tıbbi Cihaz ve Malzeme: Anestezi Cihazları, Anestezi makinasının Flowmetre, vaporizatör gibi parçaları, Bebek sistemi, Defibrilatörler, Eter ve Kloroform Maskeleri, Ombredane Maskesi, Ambular, Diğer Ameliyathane Malzemeleri, Çantalar, Otoklav, Endotrakeal tüpler, airwayler ve Respiratörler

RESİM 2: Siklopropan değerlerini gösterir Flowmetre

2) İlaçlar (Eczane): Anestezik; Eter ve Kloroform, Siklopropan, Trilene, Dietil eter, ethrane, halothane, isoflorane kas gevşetici, lokal anestezik, opioid ve diğer analjezikler, Kardiyovasküler sistem ilaçları, (Avertin, Evipan, Pernocton) gibi günümüzde izine hiç ulaşamayan ama bir dönem yaygın kullanılmış ilaçlar

RESİM 3: Eter Preparatı

3) Kitap, Tez, Dergi ve Diğer Yayınlar: Cerrahlar tarafından eski harflerle yazılmış ilk anestezi kitapları, yeni harflerle cerrahlar tarafından yazılmış ilk anestezi kitapları, Anestezistler tarafından yazılmış ilk anestezi kitapları, dergilerdeki ilk anestezi makaleleri, anesteziyi halka tanıtan kitapçıklar, İçinde Anesteziyle ilgili bölümler bulunan edebi eserler

RESİM 4: Viladi ve Nisai Ameliyatlarda İptal-i Hissi Katani (Spinal Anesteziyle ilgili ilk kitaplardan)

RESİM 6: Morton'un kullandığı ilk anestezi cihazı-
Maket

4) Prof Dr Sadi Sun Özel Bölümü: Diplomaları, madalyaları, şiltleri, daktilosu, film makinası, fotoğraf makinası, Steteskopu, Tansiyon Aleti, Önemli kişilerle fotoğrafları, çalışma masası....

6) Tablolar: Anestezinin keşfi ve ameliyathanede anestezi uygulamalarının yer aldığı tablo ve fotoğraflar

RESİM 5: Prof. Dr. Sadi Sun'a ait Steteskop

RESİM 7: I. Dünya Savaşı sırasında bir ameliyatta eter anestezisi

5) Promosyonlar: İlaç tanıtım kartları, çeşitli promosyonlar..

7) Hatıralar: Pul, ilk gün zarfları, hatıra paralar, oyuncak ambulans koleksiyonu, hastaneler

kartpostalları koleksiyonu (memleket, millet, devlet, şehir hastaneleri)

RESİM 8: Oyuncak Ambulans Koleksiyonu

8) Portreler Galerisi: Dünyada ve ülkemizde kaybettiğimiz değerli meslektaşlarımızdan önemli simaların büyük boy fotoğrafları ve biyografileri

RESİM 9: Horace Wells, anestezinin kaşifi

9) Arşiv Malzemesi: Yazışmalar, ameliyat ve anestezi defter, dokümanları, anestezi ve reanimasyon hasta takip fişleri

RESİM 10: Prof. Dr. Refik Paykoç'a ait diploma

Müzeye doğru adım adım ilerlenmekteyken Pandeminin biraz da hafıfladığı bir zamanda Anestezi doktorlarının ve diğer sağlık personelinin bu pandemideki üstün gayret ve çalışmalarını sergilemek amacıyla bir sergi açma fırsatı daha elimize geçti. 12 -21 Mart 2001 tarihlerinde Ankara Büyük Şehir Belediyesinin büyük desteğiyle bir sergi daha açılmıştır. Serginin amacını şöyle belirtmiştik:

“Tarih, unutmayı, unutulmayı, unutturulmayı, önlediği için de önemlidir. Nerelerden nerelere geldiğimizi gösterdiği için önemlidir. Tarih aynı zamanda kadirşinalıktır, kıymet bilmektir. Gelecek nesillerin unutulmayacakları bilinci ile daha azimle çalışmaya sarılması demektir. İşte bu ve 14 Mart Tıp Bayramı nedeniyle 12-21 Mart tarihleri arasında Ankara’da merkezi bir yerde bulunan Zafer Çarşısı Sanat Galerisinde “Anestezi Tarihinden İzler” adı altında bir sergi düzenlendi. Anesteziyoloji ve Reanimasyon uzmanlarının bu pandemi sürecinde gerek nitelik gerek nicelik açısından oluşan

farklılıklarıyla, Yoğun Bakımlarda en önde savaşan neferler olduğu bir kez daha ispatlandı.”

Milat öncesinde 2000, sonrasında bir 2000 yıl olmak üzere 4000 yıllık anestezi tarihinden çok çeşitli araç ve gereçler, kullanıla gelen ilaçlar, ilk telif ve çeviri anestezi kitap, tez ve dergiler, doktorların yazdığı sağlık kitaplarının ilk nüveleri, oyuncak ambulanslar bölümü, doktor anı kitapları, Atatürk’ün hastalığıyla ilgili bir bölüm ve kronolojik sıralamanın sonunda günümüzde nasıl anestezi verildiğini gösteren bir modern ameliyathane ve bir Covid-19 Yoğun Bakım canlandırması izleyicilere sunuldu. Sergimizde; Atatürk’ün Hastalığının ilerlemesini o zamanın gazetelerinde ki “Sıhhi Heyet Raporları” üzerinden takip ettik. Bir gün önceki raporda ki durumun “Normal seyrini takip eden rahatsızlık dün akşam birdenbire tekrar ciddiyet kesbetti” şeklinde nasıl ciddileştiğini, Prof Dr Neşet Ömer İrdelp (sonraki yıllarda Türkiye’de Kardiyolojiyi başlatan kişi) başkanlığında ki heyetin raporunu gösteren 9 İkciteşrin 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesinden gösterdik. 11 Kasım 1938 Tan Gazetesinden Sertel’in yazısıyla çok duygulandık. “Son Nöbet Defteri”nden doktorların yazdığı progressleri (doktorlar tarafından hazırlanan hastanın hastalığıyla ilgili günlük raporlar) bu süreci daha da ayrıntılı gösterdi. Ve en çok ilgi çeken

bölüm oldu sergide.

Sergi yaklaşık 1000 civarındaki izleyicisine zevkli anlar yaşatarak beklenilenden daha çok ilgi gördü. Diğer tıp branşlarının tarihlerine de zaman zaman değinilerek bir bütünlük sağlanmaya çalışıldı.

Kore Savaşında kullanıldığı bilinen Amerikan Ordusuna ait bir ilk yardım çantasından Sodalime’ı kendinden bebek sistemlerine, Cyclopropane vermeye de yarayan flowmetreden çok eski katgütlere, doktor çantalarından, eter ve kloroform preparatlarına anesteziyle ilgili malzeme ve ilaç yer alıyordu sergide.

Bayer’in 1900’lü yılların başında analjezik ve öksürük giderici olarak denediği ve kısa süre kullanılan çok nadir Heroin Hydrochlorid ilacı, Trilen ve uygulama cihazı, çok eski kinin preparatları hepsi bu sergideydi.

Anesteziyoloji ve Reanimasyon Bilim Dalının kurucuları Prof. Dr. Sadi Sun ve Prof. Dr. Cemalettin Öner hocalarımızın kullandığı birçok araç ve gereci, şahsi eşyalarını sergileyerek onlara gönül borcumuzu ödedik ve onları halkımıza tanıttık.

Bir amacın da “Anestezi Müzesi” kurulması olduğundan sergi bu yolda önemli bir merhale oldu.

Tüm bu süreç boyunca sanılmasın ki sadece anesteziyle ilgili birikimimiz oluştu. Diğer tıpla ilgili

bilim dallarının da yüksek ilgi ve desteğine maruz kaldık. Onlarında böyle bir müze açılması karşısında her türlü desteği (özellikle anestezinin çok ilgili olduğu tüm cerrahi branşlar) vereceklerini dile getirdiler. Zaten bu 6 yıllık süreç içinde bizim envanterimizde de anestezi dışında tıpla ve sağlıkla ilgili çok sayıda sergilenebilecek obje ve materyal birikti bir müzede sergilenmeyi bekleyen.

Müzelerin işlevi sadece sergiler düzenlemek değildir. Müzeler Tarihî Araştırma Merkezleri olarak da işlev görebilir. İçinde yer alacak eski tıbbi yazmalar ve ilk basım tıbbi kitap ve dergilerle bir kütüphane hizmete açılabilir, belgesel filmler gösterilebilir. Dioramalar ve canlandırmalarla izleyene zevkle seyir fırsatı sağlanabilir. Kültüre katkıları sayılmakla bitmeyecektir.

Özetle Bir Tıp ve Sağlık Müzesini doldurabilecek her türlü malzemeye (hatta zaman zaman yenilenebilecek kadar, sergi çeşitliliği yaratabilecek kadar imkana) sahibiz. Sadece tek eksiklerimiz mekan ve sergi imkanını sağlayan sergi vitrinleri olup bu gereksinimler sağlandığı takdirde her türlü diğer destek bizim tarafımızdan sağlanacaktır. Yeni nesillerin ülkemizde bir Tıp Sağlık Anestezi Müzesine kavuşması dileğiyle.

Kaynaklar

1. Gümüş H. Çorak D. Türkiye’de Anesteziyoloji ve Reanimasyonun Gelişimi. Bilgin H, editör Türkiye’de Anesteziyoloji ve Reanimasyon Biliminin Tarihîsel Gelişimi, Bursa: TARD Yayınları; 2016-2017 Cilt 1-2, p.55-119
2. Sarı N. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Örneğinden çıkarılan Dersler. Şen F.M. editör Sağlık Tarihi ve Müzeciliği Sempozyumu, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları; 2016. 1-2-3 Cilt, p.9-38
3. Gümüş H. Anestezi Tarihinden İzler. Sergi Kitabı, Bursa ; TARD Yayınları. Ekim 2019 p.7-115